

Inngangur

Í þessu sérriti er lýst í örstuttu máli meginstraumum í annarsmálsfræðum í dag og sjónum sérstaklega beint að þeim breytingum sem orðið hafa í annarsmálsfræðum eftir síðustu aldamót og endurspeglast í greinum ritsins. Þar ber mest á rannsóknum á því hvernig hið málsálfræðilega uppbyggingarferli tungumálsins og notkun mótast af félagslegu umhverfi þess (Larsen-Freeman 2018; Ellis 2021). Annarsmálsfræði byggja því á margþættum og þverfræðilegum rannsóknarnálgunum (Ellis 2021) sem gera þau að sérstaklega kraftmiklu og skemmtilegu fræðasviði. Hér verður stiklað á stóru og reynt að tengja kenningar í fræðunum við þær rannsóknir sem eru kynntar í þessu riti en flestar beinast að því að skýra hvernig málaðstæður hafa áhrif á máltileinkun, meðal annars magn og eðli ílags, málnotkun og viðhorf, í og utan kennslu.

Bókin *Mál málanna* kom út árið 2007 í ritstjórn Auðar Hauksdóttur og Birnu Arnbjörnsdóttur. Í bókinni er að finna yfirlit yfir stöðu annarsmálsfræða og greinar sem lýsa íslenskum rannsóknum þess tíma. Síðan hefur mikið vatn runnið til sjávar og má segja að nánast hafi orðið viðsnúningur á nálgunum og viðhorfum í annarsmálsfræðum, allt frá hugmyndum fræðimanna um eðli tungumála, sérstaklega eðli fjöltyngis (Council of Europe a), en einnig kenningar um notkun fleiri en eins tungumáls og málafríðna við mismunandi málaðstæður. Viðhorfsbreytingarnar eru ekki síst til komnar vegna mikilla fólksflutninga milli málsvæða á undanförunum árum en einnig vegna breytinga á eðli samskipta í stafrænum heimi þar sem áhrif ensku sem samskiptamáls hafa gerbreytt málumhverfi margra þjóða, sérstaklega í Norður-Evrópu (Dimova o.fl. 2015). Kenningar um tungu-

mál sem afmarkað fyrirbæri þar sem talað er um fyrsta mál (og oft þá frá sjónarmiði opinberrar þjóðtöngu) og annað mál og erlend mál hafa vikið fyrir kenningum um að öll þau tungumál sem málfafinn hefur á valdi sínu myndi tungumálaforða hans (e. *language repertoire*) (Council of Europe b). Tungumálaforðinn sé síbreytilegt fyrirbæri sem málnotandinn nýtir og aðlagar að málaðstæðum og viðmælenda hverju sinni. Eins og Larsen-Freeman bendir á í yfirlitsgrein sinni frá 2018 skoða fræðimenn nútímans ekki fjöltyngi lengur út frá mýttunum um eintyngi (e. *monolingual bias*), afmörkun tungumála og málafríðga (e. *separation of languages and varieties*), og upphafi og endi máltileinkunar, heldur má segja að áherslurnar séu fremur á hvernig málfafi lærir fleiri en eitt tungumál og notar tungumálaforða sinn í samskiptum við aðra, til náms og starfa. Þá er ekki síst mikilvægt að skýra hvernig tungumálaforðinn mótar viðhorf til sjálfsins og annarra, hópa og einstaklinga.

Ýmsir fræðimenn hafa átt þátt í að kalla fram þá þróun sem orðið hefur í annarsmálsfræðum undanfarið ár. Hér er átt við flutning áherslna frá málfraeðimiðuðum lýsingum yfir í hvernig málfkerfið byggist upp, stundum kallaðar framvínðkenningar, í að skoða uppbyggingu tungumálsins í samhengi við notkun þess og málaðstæður. Áhugi á málfraeðilegri framvínð tungumálakerfisins er þó enn við lýði og mikilvægur (sjá t.d. Lydia White 2003 og síðari verk; Susan Gass o.fl. 2020; Doughty og Williams 1998; og umfjöllun Birnu Arnþjórnisdóttur um áhrif kenninga Chomskys á annarsmálsfræði 2013) en hefur að einhverju leyti hóp að fyrir málsálfræðilegum (e. *cognitive neuroscience*) rannsóknnum á tengslum máls og starfsemi heilans (sjá t.d. verk Byalistok 2012 um jákvæðar hliðar fjöltyngis). Rannsóknir De Houwer (2009) gefa gott yfirlit yfir máltökufærlið hjá börnum sem læra fleiri en eitt mál samtímis og þeim þáttum sem hafa áhrif á það ferli. Úrvinnslukenning Pienemanns (1998) er framvínðkenning sem lýsir uppbyggingu málfkerfisins hjá málnemnum sem þarf að byggja upp sértæka úrvinnslufærni áður en hann getur unnið úr nýjum málfraeðilegum upplýsingum. Kenningin gerir þannig grein fyrir bæði föstum kerfisbundnum ferlum sem neminn tileinkar sér og einstaklingsbundnum afbríðum (e. *variations*) sem sjást í tileinkunarferlinu. Rannsóknir Maríu Garðarsdóttur og Sigríðar Þorvaldsdóttur (2013) og Maríu Garðarsdóttur o.fl. (2019)

lýsa uppbyggingu fallbeygingar í íslensku sem öðru máli út frá hugmyndum Piemans.

Félagslega byljan (e. *social turn*) í annarsmálsfræðum er oftast rakin til tímamótageina Firth og Wagner (1997; 2007) þar sem þeir kalla á endurskoðun áherslna fræðimanna samtímans á innri gerð tungumála og taka til skoðunar þá félagslegu umgjörð sem knýr framvindu málsins hjá málnefnum. Viðhorf Firth og Wagner var og er að tungumál og notkun þeirra séu í eðli sínu félagslegt fyrirbæri sem skýrir takmarkaðan árangur fyrri rannsókna til að skýra hvernig málkerfi virka og þróast án tilvísunar til félagslegra þátta máltileinkunar. Upp úr þessum hugmyndum varð til nálgun sem kallast CA-SLA; aðferðir samtalsgreiningar (e. *conversation analysis* (CA)) eru notaðar til að skoða tileinkun annars máls (e. *second language acquisition* (SLA)) sem leggur áherslu á að skoða málleg samskipti manna á meðal. Grein Guðrúnar Theodórsdóttur og Sörens Eskildsen (í þessu riti) fjallar um þá máltileinkun sem á sér stað í samskiptum fólks. Rannsóknir í anda CA eru í eðli sínu emískar (e. *emic*); þar er innra sjónarhorn notað til að skoða samskipti milli málnefna í íslensku og viðmælenda hans, þ.e. hvernig þeir skilja hvor annan. Máltileinkunarferlið er því rannsakað út frá einstaklingnum, málhafanum sjálfum. Rannsóknir Guðrúnar Theodórsdóttur og hennar teymis (Guðrún Theodórsdóttir 2018; Eskildsen og Guðrún Theodórsdóttir 2017; Guðrún Theodórsdóttir og Eskildsen í þessu riti) eru dæmigerðar fyrir slíka nálgun og eru sennilega einstakar á heimsvísu þar sem þær lýsa á nákvæman hátt raunverulegum og flóknum samskiptum milli málnefna og íslenskra viðmælenda hans yfir langan tíma.

Rannsóknir á hvernig tungumál þróast í félagslegu samhengi eru í miklum blóma. Hugmyndinni um tungumálaforða og notkun hans fylgir hugtakið fjöltyngi (e. *multilingualism/plurilingualism*) (Council of Europe a) fremur en t.d. tvítyngi og nær yfir öll þau tungumál sem málnefni lærir og nýtir til samskipta (í stað t.d. fyrsta máls M1 og annars máls M2). Rannsóknir sem skoða tungumálaforða barna sem tala erfðarmál á Íslandi auk íslensku eru afar gróskumiklar enda er tungumálið undirstaða lestrar sem aftur hefur afgerandi áhrif á þá stefnu (e. *trajectory*) sem námsferill barna tekur og þar með líf og starf þess. Grein Renötu Emilsson Pésková (í þessu riti) fjallar um

fjöltyngd börn og viðhorf þeirra sjálfra, foreldra þeirra og kennara til fjöltyngis og hvernig fjöltyngið er metið og nýtt í lífi barnanna. Rannsóknin er byggð á viðamiklu doktorsverkefni Renötu (2021) sem hefur rutt brautina á Íslandi á sviði nútíma fjöltyngisrannsókna. Niðurstöðurnar lýsa því út frá sjónarmiði einstaklingsins (emísku) hvernig börnin sjálf, foreldrar þeirra og kennarar meta og reyna að nýta sér tungumálaforða barnanna en skólayfirvöld og opinber menntastefna endurspegla eldri viðhorf um að fjöltyngi sé frekar börnum til vansa eða hunsar algerlega að vísa til þess að börnin tali fleiri en eitt tungumál og þýðingu þess fyrir námið.

Grein Hönnu Ragnarsdóttur er á sömu nótum en hún skoðar málstefnu foreldra þegar kemur að því að ákveða hvaða tungumálum skuli haldið að börnum. Þar er lýst viðhorfum foreldra barna sem tala erfðarmál en niðurstöðurnar eiga líka erindi til íslenskumælandi foreldra fjöltyngdra barna. Málstefna hins opinbera og málstefna fjölskyldna þarfnast frekari rannsókna á Íslandi, ekki síður meðal foreldra þar sem báðir tala íslensku og eiga börn sem í síauknum mæli nota ensku með íslenskunni í daglegu lífi. Greinar Renötu og Hönnu lýsa afleiðingum nýs málumhverfis á Íslandi og eru því mikilvægar þegar kemur að endurskoðun mál- og menntastefnu sem endurspeglar raunveruleika íslensks málsamfélags.

Hugtakið *krosstynging* (e. *translanguaging*) (Garcia 2009, 140) er notað um tungumálanotkun þegar málhafi notar það tungumál sem hentar hverju sinni í samskiptum við aðra. Þegar börn á skólaaldri eiga í hlut er krosstynging notuð til að skilja kennarann, kennsluna og námsefnið. Krosstynging sem skoðuð er út frá málmanum og notar innra sjónarhorn og er þá emísk gerð af málvíxlum (e. *code-switching*). Flestir sem nota fleiri en eitt tungumál í dagsins önn grípa til þess tungumáls sem best á við hverju sinni til að greiða fyrir samskiptum (Garcia og Wei 2014). Þess má geta að innan Norðurlandanna hefur lengi verið fjallað um hvernig auka megi málskilning milli norrænu málanna með því að hver noti sitt „móðurmál“ í samskiptum, annað óvirkt (e. *receptive*) til hlustunar en hitt virkt (e. *productive*) til að koma frá sér hugmyndum (Frøshaug og Stende /Norræna ráðherranefndin 2021; Auður Hauksdóttir í þessu riti). Margir Íslendingar tala um að nota einhvers konar sambland af norrænu málunum í samskiptum á Norðurlöndum sem fáir amast við. Það sem er í góðu lagi fyrir

norsku, sænsku og dönsku ætti að vera í lagi fyrir ensku, íslensku og pólsku. Samkvæmt þessari hugmyndafræði er það ekki markmið rannsókna lengur að skoða hvenær máltileinkun hefst og hvenær henni lýkur, heldur hvenær og hvernig málnemi verður málnotandi og eykur með því málfærni sína (sjá Cook 2012).

Hugmyndin um *superdiversity* (Blommaert og Rampton, 2011; Vertovec 2007) hefur verið fyrirferðamikil í rannsóknum á fjöltyngi út frá samfélagslegum nálgunum. Fræðimenn á því sviði benda á að málleg samskipti séu flóknari en svo að hægt sé að skýra þau út frá viðhorfum um tungumál sem afmörkuð og sértæk fyrirbæri (e. *discrete and bounded*), t.d. talar fólk á Íslandi ekki bara pólsku, íslensku og ensku í dagsins önn og hefur mismikið vald á hverju tungumáli, heldur tala konur við karla, ungir við aldna, undirmenn við yfirmenn í mismunandi tilgangi – allt þetta og fleira hefur áhrif á eðli þess máls sem er notað þvert á tungumál. Lýsandi kenningar verða að ná yfir allan fjölbreytileika tungumála, máltileinkunar og málnotkunar og ekki hvað síst það sem tungumálið segir um félagslega stöðu málhafans, tök (e. *affordances*), vald, eða félagslegt, menningarlegt og mállegt auðmagn (e. *capital*) (Bourdieu 1986).

Skoða á fjölbreytileika og þar með sjálfbærni tungumála í nábýli á sama hátt og sjálfbærni í náttúrunni. Nálgunin hefur verið kölluð málumhverfisstefna (e. *ecological approach*) og er upphaflega eignuð Haugen (1972). Umhverfiskenningin líkir tungumálum við náttúruna og rannsakar sambýli tungumála innbyrðis og í félags- og menningarlegu samhengi, þ.á m. hvernig málaðstæður verða til þess að þrengja að einu tungumáli meðan annað þenst út eftir settum lögum og allar breytingar, hvort sem er á málinu eða notkun þess, mynda kerfi eða umhverfi sem tungumálið lagar sig að (Kramsch og Steffensen 2008). Nábýli tungumála er oftast rannsakað út frá ytra (etísku) sjónarhorni, þ.e. út frá málhegðun einstaklinga og hópa utanfrá. Rannsóknir á nábýli íslensku sem erfðarmáls og ensku í Vesturheimi eru af þessum toga og gefa góða mynd af málbreytingum í íslensku í návígi við ensku (Birna Arnbjörnsdóttir, Höskuldur Þráinsson og Úlfar Bragason 2018) og Auður Hauksdóttir (í þessu riti) fjallar um stöðu dönsku á vestnorræna svæðinu á Íslandi, Grænlandi og í Færeyjum.

Í tungumálanámi var lengi hefð fyrir því að rannsaka hvernig

málmennar nálgast námið. Segja má að hefðbundin próf séu af etískum toga. Þetta er þó ekki algilt og síðari tíma rannsóknir hafa í auknum mæli skoðað máltileinkun út frá sjónarmiðum nemandans sjálfs. Grein Elínar Þórðardóttur fjallar um nábyli tungumála og áhrif þeirra á magn ílags fyrir nemendur sem tala líka erfðarmál auk íslensku. Hún spyr um viðhorf nemenda til tungumálanna og hvaða áhrif það geti haft á tileinkun íslensku þegar svo mikil enska sem raun ber vitni er í umhverfi barna sem eru nýflutt til Íslands og alast upp við að minnsta kosti þrjú tungumál: erfðarmálið, íslensku og ensku.

Flóknar kenningar um máltileinkun og málnotkun kalla þá á margslungnar rannsóknaraðferðir, bæði emískar og etískar. Og margar nálganir og rannsóknaraðferðir eru stundaðar samtímis í annarsmálsfræðum. *Complexity Theory* (Ellis og Larsen-Freeman 2006; Larsen-Freeman 2006) byggir á þeirri hugmyndafræði að aðeins með margskonar rannsóknum og rannsóknaraðferðum, á máltileinkun einstaklinga og hópa við ólíkar aðstæður, verði unnt að byggja upp þekkingu sem kemst nálægt því að lýsa máltileinkun og málnotkun þegar fleiri en eitt tungumál eiga í hlut. (Larsen-Freeman 2006).

Mismunandi fræðileg nálgun hefur mismunandi skírskotun til kennslu. Þannig dugar ein rannsóknaraðferð ekki til að skýra fjölytyngi og ekki er nein ein kennsluáðferð til að kenna tungumál. Grein Brynhildar Önnu Ragnarsdóttur og Þórhildar Oddsdóttur í þessu riti fjallar um tengsl kennslufræðinálgana, námskráa og áhrifa þeirra á viðhorf nemenda og starfið í kennslustofunni og námsefnið. Athygli fræðimanna hefur í vaxandi mæli beinst að því hvernig kennslan stuðlar að því að auka magn ílags, enda eru fræðimenn sammála um að stærsti áhrifavaldurinn í því hversu góðri færni málmenninn nær í tungumáli sé hve mikið hann heyrir málið og notar. Magn ílags hefur mikil áhrif á þá málfærni þegar nemendur bæta við sig tungumálum í skóla. Á Íslandi er þá talað um kennslu erlendra tungumála (sjá þó umræðu um ensku á Íslandi hér að ofan) og reynir þar mikið á kennsluna og námsefnið til að auka magn ílags sem oftast takmarkast við kennlustundir eða nám þeim tengt. Þá reynir einnig meira á viðhorf nemandans, svo sem hvata hans eða tilgang námsins. Þetta á sérstaklega á þetta við um fullorðið fólk þar sem það lærir tungumál á annan og oft meðvitaðri hátt en börn.

Leitað hefur verið leiða til að komast til móts við þessar áskoranir og auka ílag og efla hvata í kennslu. Á Íslandi er löng hefð fyrir kennslu erlendra tungumála og í þessu riti eru greinar sem fjalla einmitt um viðhorf nemenda, magn ílags og hvata í máltileinkun í skóla.

Kenningar Dörnyeis (sjá t.d. 2009) um þátt hvata í tungumálanámi, sérstaklega í kennslu, hafa haft mikil áhrif á annarsmálsfræði. Hann setur fram kerfi sem byggir á hugmyndum um hvers vegna nemendur leggja það á sig að læra tungumál út frá viðhorfum nemenda til sjálfs sín og hvað drífur þá áfram, til dæmis skólaverkefni, væntingar foreldra eða notkun málsins í nútíð og framtíð. Rannsóknir Önnu Jeeves (2013) og Ásrúnar Jóhannsdóttur (2018; 2022) um enskunám íslenskra barna í 4. bekk grunnskóla byggja að hluta á kenningum Dörnyeis.

Í könnun á áhuga nemenda við Háskóla Íslands á tungumálanámi frá 2019 kom meðal annars í ljós að mikill meirihluti svarenda taldi mikilvægt að kunna erlend tungumál af ýmsum ástæðum en oftast vegna þess að þeir þurftu á þeim að halda í námi sínu við Háskóla Íslands og erlendis (Birna Arnbjörnsdóttir, Jón Ólafsson og Oddný Sverrisdóttir 2019). Aðrir vildu læra tungumál vegna sérstakra áhugamála svo sem að þeir vildu læra ítölsku því þeir voru óperuunnendur eða japönsku af því þeir lásu Manga sögur. Flestir svarenda vildu þó læra ensku vegna þess að hún var alltumlykjandi í námi þeirra við HÍ.

Ein vel þekkt leið til að auka magn ílags í kennslu er notkun sjónvarpsþátta, kvikmynda og annars skemmtiefnis á markmálinu sem auðvelt er að finna í gegnum stafræna miðla. Grein Hólmfríðar Garðarsdóttur í þessu riti fjallar einmitt um hvernig nota má kvikmyndir til að auka ílag en einnig til að auka skilning á menningu og menningarbundnum viðhorfum þeirra sem tala markmálið. Á tímum mikilla ferðalaga til útlanda og auðveldu aðgengi að norrænum og evrópskum styrkjum hafa námsferðir til landa þar sem markmálið er talað aukist og má segja að þær séu nú almennt orðnar hluti af námi í erlendum tungumálum á Íslandi. Um gildi slíkra námsferða hefur sprottið upp sérstakt fræðasvið (sjá t.d. Isabelli-Garcia o.fl. 2018). Grein Oddnýjar Sverrisdóttur fjallar um stuttar námsferðir til Þýskalands til að auka ílag í þýsku sem hafa skipt sköpum fyrir

málþjálfun fyrsta árs nemenda í þýsku við Mála- og menningardeild Háskóla Íslands.

Fyrir utan námsdövl í viðkomandi málsamfélagi er tæpast nokkuð sem hefur aukið aðgengi nemenda að tungumáli betur en stafrænir miðlar og sýndarheimar (e. *virtual reality*, VR). Tungumálaöpp eins og *Duolingo* og fleiri hafa skotið upp kollinum og auka færni nemenda, sérstaklega í málfræði og orðaforða, en eiga erfðara með aðra þætti máltileinkunar, svo sem flæði. *Icelandic Online* er gagnvirkt netnámskeið sem byggir á hugmyndafræði annarsmálsfræða um nám full-orðinna sem vilja læra íslensku. Þar hafa hundruð þúsunda málnefandi fengið tækifæri til tungumálanáms þar sem kennslan er skipulögð í samræmi við ákveðin markmið (e. *curated*). Þá er kerfið notað til að kenna færeysku og finnlandssænsku á netinu og nú síðast íslensku fyrir börn sem eru að læra að lesa um leið og þau bæta íslensku við tungumálforða sinn. Þessi námskeið byggja á þekktum og viðurkenndum kenningum annarsmálsfræðinnar (Birna Arnbjörnsdóttir 2021; Birna Arnbjörnsdóttir, Kolbrún Friðriksdóttir og Branislav Bédi 2020). Branislav Bédi (2020) rannsakaði raunveruleg yrt og óyrt atriði í skýringarbeiðnum meðal Íslendinga (e. *clarifications requests*, CRs). Niðurstöðurnar voru notaðar til að kenna sýndarspjallverum (e. *embodied conversational agents*) í tölvuleik raunsæja og fjölþætta hegðun með því gátu nemendur *Icelandic Online* www.com (IOL) æft samskipti við sýndarverur á íslensku.

Rannsóknir Kolbrúnar Friðriksdóttur beinast að hegðun og viðhorfum málnefandi til fjarnáms á netinu. Í grein sinni í þessu riti lýsir Kolbrún hegðun nemenda sem læra íslensku á netnámskeiðinu (e. *LMOOC*) *Icelandic Online* gegnum rakningarkerfi IOL en Kolbrún spyr líka nemendur um viðhorf þeirra til námsins. Hún kallar eftir nýjum viðmiðum í mati á brottfalli í netnámskeiðum og að það sé minna en almennt hafi verið talið. Niðurstöður Kolbrúnar benda til þess að brottfall sé mest í upphafi og við lok námskeiðs. Þá má spyrja hvort þeir nemendur hafi yfirleitt ætlað sér að taka námskeiðið og að þeir sem hætta undir lokin telji sig hafa lært nóg á svipaðan hátt og fæstir nemendur lesa allar bækur sínar spjaldanna á milli. Þorri nemenda, aðrir en þeir sem hætta í byrjun og blálökin, stunda námið á námskeiðum IOL. Þá má segja að rannsóknarniðurstöður Kolbrúnar séu fyrsti vísir að nokkurs konar gátlista yfir hvað virkar (sögubráður,

fjöldi æfinga, markviss kennsla) í þróun netnámskeiða (LMOOCS). Grein Branislavs Bédi og Kelsey Page Hopkins í þessu riti fjallar um netnám barna og viðhorf foreldra þeirra til fjarnámsins en þau unnu yfirlit yfir stafrænt efni sem aðgengilegt er og styður við máltöku ungra fjöltyngdra barna sem eru að læra íslensku.

Þá er óhjákvæmilegt að minnast á þátt ensku sem alþjóðlegs máls/ viðbótarmáls eða ensku sem samskiptamáls í auknu fjöltyngi meðal þjóða, þar á meðal Íslendinga. Almenn hefur verið talað um eina þjóðtungu (þar til íslenskt táknmál var viðurkennt sem opinbert mál) á Íslandi og Íslendingar taldir eintyngdir en læra svo erlend tungumál. En enskan ryður sér til rúms í daglegum málathöfnum í raunheimum (sjá t.d. rannsóknir Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafdísar Ingvarsdóttur 2018) og í stafrænum heimi (Sigríður Sigurjónsdóttir 2020; Íris Edda Nowenstein og Sigríður Sigurjónsdóttir 2021; Ásrún Jóhannsdóttir 2021). Þessir íslensku fræðimenn benda á að enska sækir í sig veðrið og að hlutur hennar vaxi stöðugt í tungumálaforða sífellt yngri Íslendinga og því tímabært að endurskoða mál- og menntastefnu í samræmi við þær breytingar (Birna Arnbjörnsdóttir 2007).

Rannsóknir Ásrúnar Jóhannsdóttur (2018; 2022), Guðmundar Edgarssonar (2018), og Önnu Jeeves (2013) eiga það sameiginlegt að skoða stöðu enskufærni og enskukennslu á Íslandi á einn eða annan hátt. Rannsóknir þeirra koma í beinu framhaldi af umfangsmiklum rannsóknum Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafdísar Ingvarsdóttur á breyttri stöðu ensku á Íslandi (2018). Ásrún rannsakaði enskufærni fjórðubekkinga á Íslandi og komst að því að formleg enskukennsla virtist lítil áhrif hafa á málfærni þeirra sem mátti frekar rekja til þátta utan skólans (Ásrún Jóhannsdóttir 2018, 2022). Rannsóknir Guðmundar Edgarssonar (2018) beindust að enskum orðaforða og lesskilningi nemenda á ensku á síðasta ári framhaldsskóla og komst hann að því að þrátt fyrir allt að tólf ára enskunám í skóla hafa flestir þátttakendur í rannsóknum hans ekki þann orðaforða og lesskilning sem krafist er af flestum háskólum sem nota ensku sem kennslumál (e. *English as medium of instruction*) (EMI). Rannsókn Guðmundar lýsir því misgengi sem virðist vera milli hefðbundinnar kennslu ensku sem erlends máls (e. *English as a foreign language* (EFL)) og þeirrar enskufærni sem krafist er í háskólanámi (sjá líka Hyland 2022).

Sama má segja um niðurstöður rannsókna Önnu Jeeves á viðhorfum nemenda til ensku en þar kemur fram að margir nemendur telja þá ensku sem þeir læra í skóla litlu bæta við enskuna sem þau læra utan hans (2013 og í þessu riti). Þetta misgengi tengist kenningum um hvenær einstaklingur hefur náð valdi á tungumáli og í framhaldi af því hvenær hann hættir að vera málnemi (EFL) og verður málnotandi (EMI) eins og áður er lýst.

Á undanförunum árum hefur kennsla og notkun tungumála í sérstökum tilgangi aukist (e. *language for specific purposes*), svo sem akademískrar ensku eða sænsku fyrir lækna. Þar undir mætti líka nefna ensku í fræðastarfi og útgáfu (Hafdís Ingvarsdóttir og Birna Arnbjörnsdóttir 2013). Áherslan er að skoða og skilgreina fagtengdan texta (e. *genre/ discipline based text*). Hvati nemandans til námsins er styrktur með því að miða kennsluna að sérstökum og oft afar mismunandi þörfum nemenda og kennara/fræðimanna. Markmið kennslu er að kenna nemendum það mál sem nýtist þeim strax í daglegu lífi, starfi eða námi (Hyland 2022). CLIL (e. *content and language integrated learning*) aðferðin sameinar tungumálanám öðru námi og þá læra til dæmis menntaskólanemar sálfræði á ensku en aðrar greinar á öðrum tungumálum (Coyle et al 2010; Hemmi og Banegas 2021). Þessi kennslunálgun er lítið notuð á Íslandi en þess má þó geta að námskrá í íslensku sem öðru máli frá 1999 byggði á þessari aðferð (Aðalnámskrá 1999). Nálguninni er einnig beitt í kennslu akademískrar ensku við Háskóla Íslands.

Í grein Birnu Arnbjörnsdóttur er rannsóknum á nýrri nálgun í kennslu akademískrar ensku lýst. Bent er á að á Íslandi eru margar „enskur“ eða mismunandi afbrigði ensku á einhvers konar ás frá óformlegu talmáli til ensku í fræðastarfi og vísað er í mikilvægi þess að átta sig á mismunandi tungumálum og afbrigðum og til hvers megi nota þau. Íslensk ungmenni læra aðallega talmálsensku utan skólans sem er síðan styrkt enn frekar í skólastarfinu. Talmálsenskan nýtist þeim ekki vel þegar þau koma í háskólanám og þurfa að vinna með enska akademíska texta (Hyland 2022; Birna Arnbjörnsdóttir og Hafdís Ingvarsdóttir 2018; Hafdís Ingvarsdóttir og Ásrún Jóhannsdóttir 2018; Guðmundur Edgarsson 2018; Anna Jeeves 2018; 2013). Málsnið akademísks starfs þarf að kenna sérstaklega en í grein sinni í þessu riti lýsir Birna Arnbjörnsdóttir niður-

stöðum rannsókna á nýrri nálgun Námsbrautar í ensku í kennslu ensku sem akademísks máls.

Að lokum er grein orðaforðasérfræðingsins Averil Coxhead sem margir þekkja af skólaorðalistum (e. *Academic Wordlist* 2000). Hún fjallar í sinni grein um orðaforða íslenskra enskukennara og kemst að því að þeir eru vel að sér í ensku, líka akademískri ensku. Of fáar rannsóknir aðrar en verk Hafðísar Ingvarsdóttur (sjá t.d. 2018) eru til um viðhorf og fagkunnáttu tungumálakenna og hvernig menntun þeirra nýtist í starfi og er það áskorun annarsmálsfræðinga að bæta úr því.

Það er von ritstjóra að greinarnar í þessu sérriti gefi góða mynd af stöðu rannsókna í annarsmálsfræðum á Íslandi og verði til þess að hvetja fleiri til að leggja þessa víðfeðmu og skemmtilegu fræðigrein fyrir sig. Ljóst er að framlag annarsmálsfræða til hagnýtra málvísinda, svo sem kennslu, þýðinga og stafrænna miðla, er mikilvægt burtséð frá því hvaða nálgun er valin. Með nægilega mörgum og mismunandi rannsóknarverkefnum verður væntanlega unnt að auka þekkingu og skilning á fjöltyngi í sinni víðustu mynd. Í nokkur ár hefur verið boðið upp á meistaranám í annarsmálsfræðum í sameiginlegri umsjón Mála- og menningardeildar og Íslensku- og menningardeildar sem vonandi á eftir að styrkjast, enda fjölgar fræðimönnum á sviði annarsmálsfræða eins og greinarnar hér bera vitni um. Mikilvægi annarsmáls-/fjöltyngisfræða eykst eftir því sem hnattvæðing nær til fleiri málsamfélaga og stafræn samskipti verða algengari með samfarandi nábyli tungumála og fjöltyngis einstaklinga og hópa. Það er löngu orðið ljóst að ein kennsluaðferð dugar ekki til að kenna tungumál og ein rannsóknaraðferð dugar ekki til að svara ósvöruðum spurningum um fjöltyngi, því er af nægu að taka fyrir áhugasama fræðimenn.

HEIMILDIR

- Aðalnámskrá. 1999. <https://www.stjornarradid.is/media/menntamalaraduneyti-medial/media/ritogskyrslur/AGislen ska.pdf>
- Anna Jeeves. 2018. „Perceptions of Relevance“. Í *Language Development across the Life Span*, ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafðísi Ingvarsdóttur, 113–142. Berlín: Springer DOI: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-67804-7_7
- Anna Jeeves. 2013. *Relevance and the L2 Self in the Context of Icelandic Secondary School Learners: Learner Views*. Doktorsritgerð. Mála- og menningardeild, Hugvísindasviði Háskóla Íslands.
- Auður Hauksdóttir og Birna Arnbjörnsdóttir (ritstj.). 2007. *Mál málanna*. Reykjavík: Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur/Háskólaútgáfan.
- Ásrún Jóhannsdóttir. 2022. *Young Learners Lexical Proficiency and Motivation to Learn English in Iceland*. Doktorsritgerð. Mála- og menningardeild, Hugvísindasviði Háskóla Íslands.
- Ásrún Jóhannsdóttir. 2018. English Exposure and Vocabulary Proficiency at the Onset of English Instruction“. Í *Language Development across the Life Span*, ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafðísi Ingvarsdóttur, 57–78. Berlín: Springer DOI: „https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-67804-7_4“
- Branislav Bedi. 2020. *Learning Icelandic with Embodied Conversational Agents*. Doktorsritgerð. Mála- og menningardeild, Hugvísindasviði Háskóla Íslands.
- Birna Arnbjörnsdóttir. 2021. „Tölvutengd tungumálakennsla: Kennslufræði, árangur og möguleikar Icelandic Online námskerfisins“. *Milli mála* 13: 15–39. <http://millimala.hi.is/wp-content/uploads/2022/01/2021-2-Birna-Arnbo%CC%88rnsdo%CC%81ttir.pdf>
- Birna Arnbjörnsdóttir, 2013. „Chomsky og kenningar um tileinkun annars máls og erlendra mála“, ritstýrt af Höskuld Þráinssyni og Matthew Whelpton, *Chomsky: Mál, sál og samfélag*, 207–226. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Birna Arnbjörnsdóttir. 2007. „English in Iceland: Second Language, Foreign Language, or Neither?“. Í *Teaching and Learning English in Iceland*, ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafðísi Ingvarsdóttur, 51–78. Reykjavík. Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur/ Háskólaútgáfan.
- Birna Arnbjörnsdóttir og Hafðis Ingvarsdóttir (ritstj.). 2018. *Language Development across the Life Span: The Impact of English on Education and Work in Iceland*. Berlín: Springer.
- Birna Arnbjörnsdóttir, Jón Ólafsson og Oddný Sverrisdóttir. 2019. „Viðhorf háskólastúdenta til Tungumálakunnáttu“. *Milli mála* 11: 13–38. Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur.
- Birna Arnbjörnsdóttir, Kolbrún Friðriksdóttir og Branislav Bedi. 2020. „Icelandic Online: Twenty Years of Development, Evaluation, and Expansion of an LMOOC“. Í *CALL for Widening Participation: Short Papers from EUROCALL 2020*, ritstýrt af Karen-Margrete Frederiksen, Sanne Larsen, Linda Bradley og Sylvie Thouésny, 13–19. Research-publishing.net. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2020.48.1158>
- Bourdieu, Pierre. 1986. „The Forms of Capital“. Í *Handbook of Theory and Research for*

- the Sociology of Education*, ritstýrt af John Richardson, 241–258. New York: Greenwood. <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>
- Blommaert, Jan og Ben Rampton. 2011. „Language and Superdiversity“. *Diversities*, 13 (2), 1–21. https://newdiversities.mmg.mpg.de/?page_id=2056
- Bialystok Ellen, Craik Fergus, Luk Gigi. 2012. „Bilingualism: Consequences for Mind and Brain“. *Trends Cogn Sci*. 16(4): 240–250. doi:10.1016/j.tics.2012.03.001.
- Cook, Vivian. 1999. „Going Beyond the Native Speaker in Language Teaching“. *TESOL Quarterly* 33 (2), 185–209.
- Coyle, Do, Philip Hood og David Marsh. 2010. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press
- Council of Europe a <https://rm.coe.int/16806a892c>
- Council of Europe b <https://www.coe.int/en/web/lang-migrants/repertoire-language>
- Coxhead, Averil. 2002. *The Academic Wordlist*. <https://www.wgtn.ac.nz/lals/resources/academicwordlist>
- DeHouwver, Annick. 2009. *Bilingual First Language Acquisition*. Multilingual Matters.
- Doughty, Catherine og Jessica Williams. 1998. *Focus on Form in Classroom Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dörnyei, Zoltan. 2009. „The L2 Motivational Self System“. Í *Motivation, Language Identity and the L2 Self*, ritstýrt af Zoltan Dörnyei og Ema Ushioda, 9–42. Bristol, UK: Multilingual Matters.
- Ellis, Nick og Diane Larsen-Freeman. 2006. „Language Emergence: Implications for Applied Linguistics“. *Applied Linguistics*, 27, (4). <https://doi.org/10.1093/applin/aml028>
- Ellis, Rod. 2021. „A Short History of SLA: Where Have We Come from and Where Are We Going?“ *Language Teaching* 54 (2), 190–205. DOI:10.1017/S0261444820000038.
- Esildsen, Søren. W. og Guðrún Theodórsdóttir. 2017. „Constructing L2 Learning Spaces: Ways to Achieve Learning Inside and Outside the Classroom“. *Applied Linguistics*. 38 (2), 143–164.
- Firth, Alan og Johannes Wagner. 1997. „On Discourse, Communication, and (some) Fundamental Concepts in SLA Research“. *Modern Language Journal* 81 (3), 285–300. <https://doi.org/10.2307/329302>
- Firth, Alan og Johannes Wagner. 2007. „Second/Foreign Language Learning as a Social Accomplishment: Elaborations on a Reconceptualized SLA“. *Modern Language Journal*, 91 (1), 800–819.
- Skjold Frøshaug, Andrea og Truls Stende 2021. *Er sameiginlegur málskilningur á Norðurlöndum?* Norræna ráðherranefndin. <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1535306&dsid=-1832>
- Garcia, Ofelia. 2009. *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. Hoboken NJ: Wiley-Blackwell
- Garcia Ofelia og Li Wei. 2014. *Translanguaging, Language, Bilingualism and Education*. Berlin: Springer.
- Gass Susan, Jennifer Behney og Luke Plonsky. 2020. *Second Language Acquisition*

- An Introductory Course*. 5. útgáfa. London: Routledge.
- Guðmundur Edgarsson. 2018. „Academic Vocabulary Proficiency and Reading Comprehension Among Icelandic Secondary School Students“. Í *Language Development Across the Life Span* ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafdís Ingvarsdóttur, 95–112. Berlin: Springer. DOI: 10.1007/978-3-319-67804-7_6
- Guðrún Theodórsdóttir. 2018. „L2 Teaching in the Wild: A Closer Look at Correction and Explanation Practices in Everyday L2 Interaction“. *Modern Language Journal*. 102, 30–45.
- Hafdís Ingvarsdóttir. 2018. „Kennsluhættir speglaðir í ljósi sjálfræðis: Virðing, ábyrgð og traust“. *Netla – Vefritarrit um uppeldi og menntun: Sérrið 2018 – Framhaldsskólinn í brennidepli*. https://netla.hi.is/serrit/2018/framhaldsskolin_brennidepli/03.pdf
- Hafdís Ingvarsdóttir og Ásrún Jóhannsdóttir. 2018. „Learning and Using English: The Views of Learners at the End of Compulsory Education“. Í *Language Development across the Life Span: The Impact of English on Education and Work in Iceland*, ritstýrt af Birnu Arnbjörnsdóttur og Hafdís Ingvarsdóttur, 79–94. Berlin: Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-67804-7_5
- Haugen, Einar. 1972. *The Ecology of Language*. University of Stanford.
- Hemmi, C., D.L. Banegas. 2021. „CLIL: An Overview.“ Í *International Perspectives on CLIL. International Perspectives on English Language Teaching* ritstýrt af Chantal Hemmi og Dario L. Banegas, 1–20. Basingstoke: Palgrave Macmillan Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70095-9_1
- Íris Edda Nowenstein og Sigríður Sigurjónsdóttir. 2021. „Stafrænt málsambýli íslensku og ensku. Áhrif ensks ílags og málnotkunar á málfærni íslenskra barna.“ *Ritið* 3, 11–56.
- Isabelli-García, Christina, Jennifer Bown, John Plews and Dan P. Dewey. 2018. „Language Learning and Study Abroad.“ *Language Teaching* 51 (4), 439–84. doi:10.1017/S026144481800023X.
- Jóna G. Guðmundsdóttir. 2015. *Genre Based Pedagogy: The Use of Literature in EFL Education at Upper Primary and Secondary Level in Iceland*. MA ritgerð. Háskóli Íslands. https://skemman.is/bitstream/1946/20363/1/J%C3%B3na_Gu%C3%B0mundsd%C3%B3ttir.pdf
- Kolbrún Friðriksdóttir. 2018. „The Impact of Different Modalities on Student Retention and Overall Engagement Patterns in Open Online Courses.“ *Computer Assisted Language Learning* 31 (1–2), 53–71. doi:10.1080/09588221.2017.1381129
- Kolbrún Friðriksdóttir. 2021. „The Effect of Tutor-Specific and Other Motivational Factors on Student Retention on Icelandic Online.“ *Computer Assisted Language Learning* 34 (5–6), 663–684. <https://doi.org/10.1080/09588221.2019.1633357>
- Kolbrún Friðriksdóttir. 2021. „The Effect of Content-Related and External Factors on students' Retention in LMOOCs.“ *ReCALL* 33 (2), 128–42. <https://doi.org/10.1017/S0958344021000069>
- Kramsch, Claire. 2008. „Ecological Perspectives on Foreign Language Education.“ *Language Teaching* 41 (3), 389–408. doi:10.1017/S0261444808005065.
- Kramsch, Claire og Sune Steffensen. 2008. „Ecological Perspectives on Second Language Acquisition and Socialization“. Í: *Encyclopedia of Language and Education*.

2. útg. (8), ritstýrt af Patricia A. Duff og Nancy H. Hornberger, 17–28. DOI: 10.1007/978-0-387-30424-3_194.
- Larsen-Freeman, Diane. 2018. „Looking Ahead: Future Directions in, and Future Research into, Second Language Acquisition.“ *Foreign Language Annals*, 51, 55–72. doi.org/10.1111/flan.12314
- Larsen-Freeman, Diane. 2006. „The Emergence of Complexity, Fluency, and Accuracy in the Oral and Written Production of Five Chinese Learners of English“. *Applied Linguistics*, 27, 590–619. doi: 10.1093/applin/aml029
- María Garðarsdóttir og Sigríður Þorvaldsdóttir. 2013. „Fallatíleinkun í íslensku sem öðru máli“. *Milli mála* 5. Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur. <https://ojs.hi.is/millimala/article/view/1404>
- María Garðarsdóttir, Kristof Baten og Matthew Whelpton. 2019. „Tíleinkun frumlagsfalls í íslensku sem öðru máli.“ *Milli mála* 11. Stofnun Vigdísar Finnbogadóttur. <https://ojs.hi.is/millimala/article/view/2846>
- Pienemann, Manfred. 1998. *Language Processing and Second Language Development Processability Theory*. John Benjamins.
- Renata Emilsson Pésková. 2021. *School Experience of Plurilingual Children: A Multiple Case Study from Iceland*. Doktorsritgerð. Menntavísindasvið Háskóla Íslands. <https://opinvisindi.is/handle/20.500.11815/2648>
- Sigríður Sigurjónsdóttir. 2020. „Viðhorf ungra Íslendinga til íslensku á tímum stafræns málsambýlis við ensku.“ *Málfregni* 18 (1): 7–14.
- Sören W. Eskildsen og Guðrún Theodórsdóttir. 2017. „Constructing L2 Learning Space: Ways to Achieve Learning Inside and Outside the Classroom“. *Applied Linguistics*, 38, (2): 143–164. <https://doi.org/10.1093/applin/amv010>
- Wächter, Bernd og Maiworm Friedhelm (ritstj.). 2014. *English-Taught Programs in European Higher Education. The State of Play in 2014*. Lemmens Medien. GmbH. https://www.lemmens.de/dateien/medien/buecherebooks/aca/2014_english_taught.pdf
- Vertovec, Steven. 2007. „Super-Diversity and Its Implications“, *Ethnic and Racial Studies*, 30 (6): 1024–1054. DOI: 10.1080/01419870701599465
- White, Lydia. 2003. *Second Language Acquisition and Universal Grammar*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511815065.